

Desni ekstremizem na pohodu

(Italija, Francija, Nemčija, Avstrija)

Splošne ugotovitve

Sodobna gibanja volilne podpore desnoekstremističnim organizacijam opozarjajo, da stabilna rast njihovega parlamentarnega vpliva obeta možnost, da te stranke postanejo vladne stranke. Z vključitvijo v vladajočo strukturo pa bi ostale legitimne tudi njihove zahteve po uzakonitvi desnoekstremističnih projektov za reševanje temeljnih problemov sodobnih družb.

Stranke, za katere lahko rečemo, da so fašistične, se od drugih strank v političnem spektru levo/desno razlikujejo v nekaterih osnovnih političnih pogledih, ki jih lahko strnemo v tri točke:

a) antidemokratska ideologija, podžgana z ekstremnim nacionalizmom in imperialističnimi apetiti do drugih držav; nasprotovanje vsakemu drugačnemu ali celo opozicijskemu razmišljanju;

b) prikrito zavračanje parlamentarizma in večstrankarske vladavine. Po osvojitvi oblasti sledi prepoved ali uničenje političnih strank, sindikatov in drugih oblik skupin pritiska. V tem se fašistična oblika vladavine razlikuje od avtoritarne, saj slednja dopušča obstoj določenih oblik skupin pritiska in tudi strank, vendar brez možnosti, da sodelujejo pri oblasti. Zavzemajo se za enotno stranko, ki bi vključevala vsa področja družbenega življenja, sodelovala pa bi z vojsko, kapitalom in lahko tudi cerkvijo:

c) družba je zasnovana kot harmonična in enotna skupnost vladajočih in vladanih, kar naj bi zagotovilo resnično vladavino ljudstva (te osovraženi liberalizem ne zagotavlja, saj slabi moč enotnega naroda).

Te osnovne značilnosti fašističnih strank so bolj ali manj vidne tudi v ideologiji in delovanju sodobnih evropskih desnoekstremističnih strank. Zanimivo pa je, da samo italijanski MSI-DN (Movimento Sociale Italiano – Destra Nazionale) priznava svojo neposredno navezanost na preteklost (Almirante, karizmatični voditelj MSI: »Fašizem je pomembno obdobje v italijanski zgodovini«) in dejstvo, da je stranka naslednica Mussolinijevih fašistov. Nemški NPD (Nationaldemokratische Partei Deutschlands) zanika kakršno koli zvezo z NSDAP, sprejema obstoječi sistem in se razglša za stranko »parlamentarnega fašizma«. Le Penova FN (Front National) ima svoje korenine v francoskih fašističnih organizacijah, vendar se skuša čim bolj odpovedati kakršnim koli povezavam s preteklostjo. Dejstvo, da sodobne desnoekstremistične stranke bolj ali manj jasno zavračajo svojo povezanost s preteklostjo, ima predvsem praktične razloge. V mnogih evropskih državah so namreč prepovedane politične organizacije, ki bi imele v svojih programih elemente verske, rasne ali nacionalne nestrpnosti. Prav tako so v številnih državah prepovedane organizacije, ki bi se izdajale za naslednice fašističnih organizacij. Tako na primer italijanska ustava načelno prepoveduje organiziranje fašističnih strank, vendar pa to določilo nikoli ni bilo uporabljeno proti MSI-ju, čeprav je neofašistična narava te stranke veliko bolj očitna kot pri drugih evropskih desnoekstremističnih strankah, stranka te narave niti ne skriva.

* Stanislav Vidovič, dipl. politolog

Prav tako je za sodobni evropski desni ekstremizem značilno, da strankarski prvaki v svojih uradnih nastopih ne zahtevajo popolne spremembe političnega sistema. Tako Le Pen govori o potrebi po spremembi političnega sistema in zagovarja popoln predsedniški sistem; NPD sprejema in podpira nespremenljivost nemškega temeljnega zakona, hkrati pa se zavzema za populistični polpredsedniški sistem; MSI pa podpira model korporativne države in zahteva ustavno reformo, ki bi to uredila.

Naslednja skupna značilnost sodobnih desnoekstremističnih strank je, da je nekdanji antisemitizem fašističnih strank nadomestilo negativno, celo sovražno razpoloženje do tujcev. Vendar te stranke (izjema je le MSI-DN) ne kažejo imperijalnih apetitov do sosednjih držav.

Rezultati raziskav

Te stranke so v zadnjih letih dosegle nekatere uspehe, ki jih ne smemo podcenjevati. Seveda je odmevnost desnih ideologij od države do države različna. »Nagnjenost« prebivalcev določene države k desnemu ekstremizmu lahko merimo na tri osnovne načine: a) z analizo rezultatov volitev, pri čemer imamo natančno določen del volilnega telesa, ki se je opredelil za desnoekstremistične stranke, b) s pregledno raziskavo ter presojo namer in pripravljenosti volivcev, da glasujejo za desnoekstremistično stranko; c) s presojo porazdelitve desnoekstremističnih občutenj in nagnjenj med prebivalstvom določene države, pri čemer je izhodišče predpostavka, da bi se ti občutki in nagnjenja lahko v določenih socialnih in gospodarskih razmerah sprevrgli v glasove v prid desnoekstremističnih strank.

Vsak od opisanih pristopov ima svoje prednosti in slabosti. Raziskava, ki jo povzemam, upošteva vse tri pristope, pri čemer so bile v analizo vključene najbolj gosto naseljene države Zahodne Evrope (Francija, Zvezna republika Nemčija, Italija, Španija, Velika Britanija in kombinirane države Beneluksa). Rezultati raziskave so nastali na podlagi upoštevanja podatkov, dostopnih do leta 1987, podlaga za raziskavo pa so podatki iz Evrobarometra številka 24, iz decembra 1985. Avtorji raziskave so mnenja, da je s temi podatki mogoče oblikovati natančno sliko desnega ekstremizma v Evropi sredi osemdesetih let. V nadaljevanju bom predstavil nekatere osnovne ugotovitve omenjene raziskave.

Prva ugotovitev raziskave je, da volilni rezultat ne dokazuje, da so volivci, ki so glasovali za ekstremno desno stranko, tudi v resnici nagnjeni k desnemu ekstremizmu. V letih 1986 in 1987 so ekstremno desne stranke dosegle najboljše volilne rezultate v Franciji in Italiji. V drugih državah te stranke niso imele uspeha ali pa se volitev sploh niso udeležile. Pri tem je pomembno, da pred temi volitvami francoska skrajna desnica ni dosegla opaznega volilnega rezultata (0,18% za FN leta 1981, leta 1986 pa 9,8%). Za nemško NDP je značilno, da ji po vrsti volilnih uspehov na deželnih volitvah leta 1969 ni uspelo priti v Bundestag. Ta in druga nihanja volilnih uspehov desnoekstremističnih strank dokazujejo, da so možnosti za njihov volilni uspeh ves čas realne, večajo pa se ob gospodarskih ali družbenih krizah. Pri tem je izjema le Italija, kjer je MSI-DN dosegla konstantno dobre volilne rezultate.

Ko proučujemo potencialno pripravljenost volivcev, da bi oddali svoj glas za desnoekstremistične stranke, je treba upoštevati nekatere omejitvene dejavnike. V Nemčiji, pa tudi pri nekaterih njenih sosedah, je tak dejavnik stigmatiziranost desnega ekstremizma, ki se povezuje s fašizmom. Naslednji omejitveni dejavnik

tovrstnih raziskav je dejstvo, da ni nujno, da posameznik, ki izraža pripravljenost glasovati za skrajno desno stranko, na volitvah to tudi stori. Zato so raziskovalci Evrobarometra prosili anketirance, da se na lestvici levo/desno sami uvrstijo na določeno mesto (1 – skrajno levo; 10 – skrajno desno). Pri tem so ugotovili, da se velika večina prebivalstva v analizo vključenih držav uvršča blizu centra političnega kontinuuma.

Rezultati uvrščanja na lestvici levo/desno

	ZRN	F	I	Beneluks	Šp.	Angl.	povpr.
skrajno desno	3,7	4,7	2,7	5,3	7,0	6,1	4,7
desno	16,6	18,4	9,2	22,0	14,1	21,8	18,8
levo	20,1	19,0	29,6	20,8	26,6	8,3	20,1
skrajno levo	1,7	4,6	7,9	5,1	6,7	2,2	4,6

10 – skrajno desno; 1 – skrajno levo

8-10 – desno; 1-3 – levo

Rezultati samorazvrstitve anketirancev na lestvici levo/desno so v neskladju z dejanskimi rezultati volitev v posameznih državah oziroma z rezultati, ki so jih dosegle ekstremno desne stranke. V Nemčiji, Španiji in Angliji so volilni rezultati teh strank nižji, kot bi pričakovali iz odgovorov anketirancev, v Italiji in Franciji pa višji. Analiza je prav tako pokazala, da med samouvrstitvijo anketirancev in odločitvami volilcev ni statistične povezanosti (minimalni korelacijski koeficient). To pomeni, da se volivci desnih in skrajno desnih strank niso želeli uvrstiti na ustrezno (desno in skrajno desno) stran političnega kontinuuma. Iz raziskave je tudi razvidno, da se 44 odstotkov volivcev desnih strank ni pravilno samorazvrstilo, medtem ko je ta odstotek pri anketirancih, ki volijo nedesne stranke, zgolj 17-odstoten. Ti rezultati dokazujejo, da imajo ekstremno desne stranke veliko potencialnih volivcev, ki jih lahko pod določenimi pogoji pridobijo na svojo stran.

Raziskava temelji na predpostavki, da so glavne razsežnosti desnoekstremistične ideologije naslednje: ekstremni nacionalizem, etnocentrizem, antipluralizem, antiparlamentarizem, antikomunizem, militarizem, naklonjenost politiki trde roke, kulturni pesimizem, zavzemanje za moralno prenovu. Iz rezultatov raziskave Evrobarometer je bilo ugotovljeno, da je 63 odstotkov anketirancev, ki so izrazili namero, da bodo volili ekstremno desne stranke, sprejelo več kot polovico navedenih elementov, značilnih za ideologije desnih strank, kot razsežnosti svoje ideologije. Med anketiranci, ki niso izrazili namere, da bi volili ekstremno desne stranke, je takšnih 28 odstotkov. To dokazuje, da so volivci desnoekstremističnih strank dobro ideološko profilirani in da se odločajo na podlagi trdnega ideološkega prepričanja.

Nadalje se raziskava ukvarja z vprašanjem, katere družbene skupine so bolj oziroma manj naklonjene desnemu ekstremizmu in desnoekstremističnim strankam. Pri tem je izhajala iz socioloških predpostavk, ki so med teoretiki splošno sprejete, in sicer da je v večini zahodnih industrijskih družb desni ekstremizem močnejši na podeželju in manjših mestih, med manj izobraženimi, med tistimi, ki imajo manjše dohodke, med pripadniki starega srednjega razreda in med starejšimi ljudmi. Raziskava je pokazala, da so te predpostavke kljub posameznim izjemam točne. Tovrstna izjema je velika naklonjenost visoko izobraženih anketirancev do Le Penove FN, vendar pa je velika večina volivcev Le Penove stranke še vedno iz vrst najmanj izobraženih volivcev, že zato ker so številčnejši. Rezultati prav tako kažejo, da je največja naklonjenost desnoekstremističnim strankam v starostni skupini nad 40 let. V Franciji, Italiji in Beneluxu pa je nadpovprečno

prisotna tudi v starostni skupini od 15 do 20 let. Naklonjenost do desnega ekstremizma raste tudi v družbenih skupinah, ki imajo nižje dohodke. V tej kategoriji je zopet izjema Italija, saj raziskava kaže izrazito povezanost med visokimi dohodki in pripravljenostjo anketirancev, da volijo neofašistično MSI. Glede na poklic se anketiranci v največji meri odzivajo kot pristaši desnega ekstremizma v skupini samozaposlenih (lastniki trgovin, kavarnic, majhnih podjetij, svobodni poklici, obrtniki). Presenetljivo velik delež nezaposlenih pa bi se za desnoekstremistične stranke odločil v Franciji in Italiji. Volilni uspehi FN in MSI nam dokazujejo, da so prav nezaposleni velik rezervoar volivcev skrajno desnih strank.

Italija – Movimento Sociale Italiano – Destra Nazionale (MSI-DN)

MSI je bila ustanovljena 26. 12. 1946. v 50-ih letih je doživljala podporo volivcev predvsem zaradi svojih zahtev po vrnitvi Trsta Italiji. Stranka je sredi 50-ih let sklepala zveze z liberalci, monarhisti in krščanskimi demokrati. Njen glas je v tistih letih zagotavljal obstanek marsikateri vladni koaliciji. S padcem Tambronijeve vlade leta 1960 (vlada, ki jo je podpirala MSI, je padla zaradi vsesplošnih antifašističnih protestov) je bila MSI dokončno potisnjena v parlamentarno opozicijo. Leta 1972 je MSI po združitvi z monarhisti svojemu imenu dodala še DN (nacionalna desnica), kar je v njene vrste pritegnilo mnoge ugledne osebnosti iz vrst vojaštva, intelektualcev, uradništva, aristokracije. MSI-DN se od drugih evropskih desnoekstremističnih strank razlikuje po tem, da je ves čas po vojni prisotna v italijanskem parlamentu.

V programskih in drugih besedilih stranke kot tudi v nastopih njenih voditeljev lahko zasledimo njeno privrženost fašistični preteklosti. To je najbolj razvidno iz 1. člena statuta MSI, kjer je zapisano, da je MSI politična organizacija, inspirirana z duhovnim konceptom življenja, katerega namen je zagotoviti dostojanstvo in uresničiti interese italijanskega ljudstva, kar pa je možno samo z ustanovitvijo Stato Nazionale del Lavoro (Nacionalne države dela), ta pa je uresničljiva le s »korporativistično alternativo«. To je tudi najmočnejši element, ki kaže na kontinuiteto s fašistično ideologijo. MSI zastopa idejo o sintezi med delom in kapitalom, ki mora temeljiti na interesih celotnega naroda. Zato MSI ne nasprotuje ekonomskemu planiranju, temveč nasprotno, nasprotuje ekonomskemu liberalizmu evropskih konservativnih strank.

Temeljni vrednoti MSI sta država in narod. Država mora biti močna, utemeljena na hierarhiji, avtoriteti, disciplini in ubogljivosti. Med najpomembnejše vrednote spadata tudi družina in vera, kar je skupna značilnost vseh konservativnih strank. MSI se ima za edino pravo obrambo Italijanov pred komunizmom, za edino nemarksistično in nekomunistično stranko. MSI tudi izjemno poudarja pomen italijanske vojske, pri čemer še posebej opozarja na italijansko vojaško preteklost in jo povečuje. V vseh svojih programih nasprotuje zmanjšanju proračunskega deleža za obrambo.

MSI se je vedno opredeljevala kot »stranka dobrih katolikov«. Čeprav ima med svojim članstvom veliko antiklerikalcev, brani interese in načela katoliške cerkve. Nasprotuje pravici do splava in ločitve. Zagovarja tradicionalistično vlogo žensk v družini in družbi. Zavzema se za smrtno kazen.

Glavna in konstantna tema MSI-jevske propagande je boj proti partitokraciji. To je delno posledica navezanosti na fašistično ideologijo, ki zavrača demokratični strankarski sistem, po drugi strani pa je kritika partitokracije vezana na degeneri-

ranosti italijanskega strankarskega sistema (korupcija, zveze z mafijo...). MSI zato že od začetka sedemdesetih let govori o krizi režima in se zavzema za neposredne volitve šefa države in županov mest.

S stališča Slovenije je prav tako pomembno, da je v kriznih trenutkih MSI-DN italijansko javnost vedno znova razburkala s svojimi izjavami o krivično izgubljenih italijanskih ozemljih v Jugoslaviji, kamor sodijo tudi ozemlja, ki so danes pod jurisdikcijo Republike Slovenije. Zato lahko pričakujemo, da bo na naslednjih italijanskih volitvah glavna predvolilna tema MSI-DN vprašanje veljavnosti Osimskih sporazumov in s tem obstoječe meje med Italijo in našo državo.

Francija – Front National (FN)

Odkar je vodji FN Jean-Marie Le Pen uspelo združiti pod skupno zastavo vse desnoekstremistične skupine, spremlja to stranko konstantna rast vpliva na francoskem političnem prizorišču. Zanimivo je, da Le Pen še leta 1981 ni uspelo zbrati 500 podpisov, ki jih je potreboval, da bi lahko kandidiral na predsedniških volitvah, njegova stranka pa je na volitvah dobila zgolj 0,18% glasov. Na občinskih volitvah leta 1983 je FN že dosegla nekatere pomembne uspehe, predvsem v Parizu. Na volitvah poslancev za Evropski parlament leta 1984 pa je FN dobila že 11% glasov, na kantonalnih volitvah 1984 pa 9%. Na parlamentarnih volitvah 1986 je FN dobil 9,65% glasov in s tem 35 poslanskih sedežev. Te volitve so bile pomembne tudi zato, ker je FN dobila enako število poslanskih sedežev kot francoski komunisti. S tem je FN postala pomembna politična sila, ki je omajala trdnost položaja tradicionalnih francoskih strank.

FN je v predvolilnem boju za poslanska mesta v Evropskem parlamentu poudarjal nevarnosti, ki jih za Francoze predstavljajo priseljenci. Geslo predvolilnega boja je bilo: Dva milijona imigrantov je vzrok za dva milijona brezposelnih Francozov! Za družbeno zlo, kot sta kriminal in nespoštovanje zakonov, naj bi bili v večini primerov krivi prav priseljenci. FN je obtožil levico in zmerno desnico, da nimata poguma, da bi sprejeli in podprli tršo imigrantsko politiko. Enake teme so bile podlaga predvolilnega boja FN na volitvah leta 1986.

Raziskave so pokazale, da je bila takšna usmeritev FN pravilna. 39% volivcev, ki so leta 1984 glasovali za FN, je menilo, da je najpomembnejše francosko politično vprašanje odnos do imigrantov (takšno mnenje je imelo samo 8% celotnega francoskega volilnega telesa). Analiza iz leta 1986 kaže, da se je število volivcev FN, ki jih je najbolj zanimala imigracijska politika, povečalo celo na 46%.

Ob tem ne smemo poenostavljati in FN razglasiti za izključno šovinistično stranko, ki žanje uspehe zgolj zaradi strahu volivcev pred (predvsem obarvanimi) tujci. Vprašanje določitve prostora, ki ga zavzema FN na francoskem političnem prizorišču, je v resnici dosti bolj zapleteno. Program FN je namreč v marsikateri točki izjemno podoben programom tradicionalne francoske desnice. Razlika je le v tem, da tam, kjer tradicionalna desnica govori o nujnosti prenove državljskih zakonov, FN kategorično zahteva za Francoze prednost pri zaposlovanju, izgon tujcev, ki so zagrešili kazniva dejanja ali ostali brez zaposlitve, zahteva prekinitev s prakso, ko lahko imigranti iz nekdanjih francoskih kolonij avtomatično pridobijo francosko državljanstvo, nasprotuje socialni pomoči tujcem ipd.

Volilna baza FN je ideološko kompleksna in socialno heterogena. S klstersko analizo je bilo identificiranih pet osnovnih homogenih skupin volivcev, ki so se na volitvah leta 1984 opredelili za FN: 38% je bilo tistih, ki se lahko uvrstijo med

»ksenofobe«, 28% med »tradicionalno desnico«, 17,7% med »katoliške fundamentaliste«, 9% med »mlade delavce«, 7,3% med »izgubljene sinove levice«. Enaka analiza volilne baze FN na volitvah leta 1986 pokaže, da je prišlo do osipa volivcev v skupini »tradicionalne desnice« in skupini »razočaranih levičarjev«, kar pa je bilo nadomeščeno z večjim številom »ksenofobov«.

Porast vpliva FN je bil za RPR in UDF (stranki francoske tradicionalne desnice), ki sta si lastili monopol nad predstavljanjem centra in desnice volilnega telesa, znak za odločno politično ukrepanje. Na razpolago so bile tri možnosti: a) sprejeti konkurenco s FN na področjih, ki so FN zagotovila podporo volivcev; se pravi v še večji meri zahtevati nadzor nad imigracijsko politiko ter red in zakonitost, b) storiti ravno nasprotno in se odkrito upreti političnim stališčem FN; in c) oslabiti ekstremizem FN z njegovo vključitvijo v vladno koalicijo. RPR in UDF sta se odločili za kombinacijo prve in tretje možnosti. Rezultati volitev leta 1988 pa so pokazali, da volivci niso preveč navdušeni nad takšno usmerjenostjo obeh strank. Leta 1987 je bila namreč francoska desnica popolnoma razklana, predvsem zaradi neprestanih Barrovih in Le Penovih napadov na predsednika vlade. Posledica tega je bila, da je leta 1988 desnica v prvem krogu predsedniških volitev dobila večino glasov volivcev (Chirac 6,063.000, Barre 5,031.000, Le Pen 4,375.000, socialist Mitterrand pa 10,367.000), v drugem krogu pa je večino glasov pobral Mitterrand (16,704.000, Chirac 14,218.000). Poraz desnice na predsedniških volitvah je bil očitno posledica nestrpnosti med desničarskimi kandidati.

Nemčija

Po drugi svetovni vojni je bil med zunanjimi opazovalci dogajanj v Nemčiji močno izražen strah, da se bo v razrušeni državi ponovno okreplil desni ekstremizem. To sta v glavnem preprečevala bliskovit gospodarski razvoj in stabilizacija strankarskega sistema. Od leta 1957 do leta 1983 so imele v parlamentu svoje poslance samo tri stranke, ki pa imajo izjemno integrativno moč (CDU/CSU, SPD, FDP). Ta monopol je bil razbit šele leta 1983 z vstopom zelenih v Bundestag.

Pred tem bi se to skoraj posrečilo desnoekstremistični NPD (Nationaldemokratische Partei Deutschlands), ki je na volitvah leta 1969 dobila 1.5 milijona glasov (4,3%) in s tem le za las zgrešila vstopnico za Bundestag (5%). Takratni uspeh NPD je delno posledica gospodarske krize, predvsem pa neuspešne vladavine velike koalicije CDU/CSU in SPD v letih 1966–69.

Desnoekstremistične stranke so dosegale svoje največje volilne uspehe v protestantskih deželah severne Nemčije in protestantskih delih sicer katoliškega juga. Koalicija med SDP in FDP (od 1969 dalje) je NPD prisilila v razmišljanje o združitvi vseh desnoekstremističnih skupin in nasprotnikov socialno liberalne koalicije. V oktobru 1970 se je pričela akcija združevanja s skupnim ciljem nasprotovati vzhodnim sporazumom (Ostverträge). Za desne ekstremiste so bili vzhodni sporazumi izdaja nemške enotnosti, kapitulacija pred boljševizmom. Nasprotovanje sporazumom so spremljale množične demonstracije in nasilje desnoekstremističnih skupin. Vendar se je ta poskus združevanja desnice kmalu izrodil in postal brezpredmeten.

Raziskava javnega mnenja iz leta 1971 kaže, da je bilo kar 50% Nemcev, ki so doživljali drugo svetovno vojno, prepričanih, da je nacionalsocializem kot ideja zasnovan dobro, vendar pa se je v praksi izrodil. Leta 1977 je na isto vprašanje

enako odgovorilo 26% Nemcev. Leta 1975 je bilo 40% Zahodnih Nemcev, starejših od trideset let, prepričanih, da bi bil Hitler eden največjih nemških državnikov, če ne bi bilo druge svetovne vojne. Raziskave v letih 1979–1980 so pokazale, da ima 13% Nemcev desnoekstremistično sliko sveta. Raziskava, ki jo je opravil inštitut iz Bad Godesberga leta 1982, kaže, da je bilo 49% Nemcev jasno nenaklonjenih tujcem, samo 29% prebivalcev pa je kazalo do tujcev prijateljska stališča.

V evropskih okvirih zbuja desni ekstremizem v Nemčiji skrb predvsem iz dveh razlogov. Prvi je preteklost Nemčije, drugi pa pogostost napadov na tujce. Od začetka avgusta do konca oktobra leta 1991 je bilo v Nemčiji okoli 700 napadov na tujce, od tega kar 400 v nepolnih dveh tednih. Največ nasilja nad tujci je bilo v nekdanji Vzhodni Nemčiji. Nasilje nad priseljenci, predvsem obarvanimi, ima različne oblike: od šikaniranja v avtobusu do tega, da obarvanega tujca polijejo z bencinom in zažgejo. Ob tem je presenetljivo, da je raziskava Der Spiegla pokazala, da izraža kar 34% anketiranih Nemcev »neke vrste razumevanje« za sovraštvo do tujcev in desni radikalizem.

Uradna politika je o teh stvareh začela razmišljati šele ob presenetljivih rezultatih lokalnih volitev. Tako je 30. septembra 1991 v Bremerhavnu majhna desničarska stranka Deutsche Volkunion (DVU), ki zagovarja »čisto Nemčijo« (volilno geslo stranke: Bremen und Bremerhaven muessen deutsch bleiben!), dobila celo 10% glasov volivcev, v Bremnu pa je svoje število glasov podvojila in dobila 6,25% glasov.

Zanimivo je, da je Kohl ob osupljivih številkah o napadih na tujce sprva izjavil, da Nemčija nima dovolj policistov, da bi lahko preprečila nasilje nad tujci, hkrati pa je Nemce pozval k »prijateljstvu do tujcev«. Michael Meyer se je ob tem v Newsweeku vprašal, kako to, da je imela Nemčija na razpolago dovolj policistov za zaščito državljanov v sedemdesetih letih, ko je bil na višku terorizem skrajno leve RAF (Rote Armee Fraktion). Meyer, prav tako v eni od števil Newsweeka, navaja notranjega ministra Wolfganga Schaeubla, ki je dejal, da svetovni tisk pretirava, ko govori o nemških težavah z rasizmom. Po njegovem mnenju Nemci, razen majhne manjšine, niso ksenofobi. Meyer ob tem pravi, da je to mogoče res, saj zelo malo Nemcev hodi naokoli in pretepa tujce, res pa je tudi to, da vidi večina Nemcev tujce kot velik problem. Da se je tega začela zavedati tudi vlada, kaže velika televizijska kampanja, ki jo sponzorira, in v kateri poziva Nemce k strpnemu odnosu do tujcev. Nemška javnost pa se je tudi sama odzvala na stopnjevanje nasilja nad tujci. Ob 53. obletnici »kristalne noči« je več kot 100.000 ljudi v vseh najpomembnejših nemških mestih pozivalo k prijateljskemu odnosu do tujcev.

Dejstvo, da je desnoekstremistično razporejenost bolj prisotna v nekdanji Vzhodni Nemčiji, kjer živi samo 0,2% tujcev (okoli 30.000), je samo na videz presenetljivo. V tem delu države je namreč kar 28% aktivnega prebivalstva nezaposlenega, cene hrane in stanarina pa so se po združitvi kar za nekajkrat povečale. Slabšanje socialnega položaja predvsem v vzhodnih pokrajinah je realna podlaga za pričakovano povečanje volilnega uspeha desnoekstremističnih strank, posebej še če se bo krivda za slab socialni položaj pripisovala imigrantom.

Avstrija

Zadnje analize avstrijskega strankarskega prostora kažejo, da upada število članov obeh največjih strank, volilni rezultati pa kažejo, da upada tudi delež

njihovih volivcev. Hkrati s tem narašča vpliv avstrijske Svobodnjaške stranke, ki jo lahko predvsem zaradi izjav njenega voditelja Haiderja in pa zaradi njenega političnega programa opredelimo za desno populistično (ali celo ekstremistično) stranko v vzponu. Svobodnjaška stranka je tako leta 1989 v treh deželah dosegla senzacionalne volilne rezultate. Zgodilo se je celo to, da je bila na Koroškem Ljudska stranka šele tretja najmočnejša stranka, Svobodnjaška pa je bila druga. Zdi se, da bo naslednja avstrijska koalicijska vlada morala vključevati tudi svobodnjake. Politična stabilnost in predvidljivost, ki ju je avstrijski strankarski sistem zagotavljal v preteklosti, tako nista več stalnici avstrijskega političnega življenja. O moči svobodnjakov pričajo tudi priprave na jesenske predsedniške volitve, saj je Ljudska stranka razmišljala, da bi v predsedniškem boju podprla istega kandidata kot svobodnjaki.

Avstrijska Svobodnjaška stranka je po številu članov in v primerjavi s Socialistično in Ljudsko stranko majhna. Politična in finančna moč stranke sta skoncentrirani v rokah deželnih vodstev. Zato ta stranka v celoti poudarja potrebo po maksimalizaciji politične moči v deželah, kar ji omogoča uspehe v nekaterih deželnih parlamentih. FPOE je stranka uglednih ljudi, ki stranki s svojim ugledom prinašajo volivce. Odsotnost korporativnega načela organiziranja (ki je značilen za Ljudsko stranko in socialiste) ji daje več prostora za njene politične akcije, saj se ji ni treba posebej ozirati na določene dele korporativne strukture družbe. Vodstvo stranke se lahko zato veliko svobodneje odziva na različne družbene in gospodarske spremembe in si tako kuje politični kapital. Glavni vir mobilizacije članstva Svobodnjaške stranke je nacionalna ideologija. Vodstvo stranke je v odnosu do drugih strank ubralo pot politične konfrontacije, ki prinaša največ političnih točk.

Hans Raucher v komentarju (Kurier, 12. 11. 1991) opozarja, da bosta veliki stranki toliko časa mislili na volitve, dokler Haider ne bo postal kancler. Večina volivcev se sploh ne zaveda, zakaj bi morali načelno nasprotovati takemu politiku, kot je Haider. Zanje je Haider dinamičen in močan politik: ima torej tiste lastnosti, ki jih pogrešajo pri politikih Ljudske in Socialistične stranke. V resnici pa lahko po Raucherjevem mnenju o Haiderju na kratko rečemo naslednje: 1) njegov besednjak presega meje politične kulture; 2) Haiderjeve notranjepolitične predstave niso združljive z liberalno demokracijo. Politični sistem vidi kot avtoritarno ureditev na temelju firer načela in močnega populizma, ki ne trpi drugačnega mišljenja. 3) Haider je v osnovi nemški nacionalist.

Da takšna razmišljanja niso popolnoma brez podlage, je pokazala tudi predvolilna propaganda Svobodnjaške stranke na volitvah na Dunaju. S predvolilnima gesloma, kot sta »Dunaj Dunajčanom« in »Dunaj mora ostati nam Dunajčanom domovinsko mesto«, je stranki uspelo na svojo stran pridobiti kar 22,5% volivcev.

Značilnost dunajskih volitev je, da so svobodnjaki največ glasov pridobili na račun socialistov. Volivce Ljudske stranke so pretežno pobrali zeleni. Svobodnjaki so največ pridobili v tipično delavskih okrajih. Nepričakovan uspeh so dosegli tudi v tistih delih Dunaja, za katere ni značilna velika koncentracija tujcev (npr. Donaustadt – okoli 3% tujcev, pa kljub vsemu okoli 13% glasov za svobodnjake). 23 sedežev, ki so jih pridobili v dunajskem parlamentu, je za stranko, ki je leta 1983 dobila samo dva sedeža, zelo veliko. Dunajski Profil je ob tem zapisal, da je postala Svobodnjaška stranka najmočnejša evropska desno populistična stranka.

Od avstrijskih volitev leta 1986 je Haiderjeva stranka v neprestanem vzponu in na vsakih volitvah pridobi po nekaj odstotkov glasov. Haiderjevo javno izražanje mnenja, da so za nezaposlenost in pomanjkanje stanovanj krivi tujci, uživa med volivci veliko podporo – tako kažejo vedno boljši volilni rezultati svobodnjakov.

Nekatera mnenja avstrijskih analitikov političnega življenja govorijo o tem, da bo Haiderjeva stranka na naslednjih parlamentarnih volitvah dobila do petine vseh glasov. Te možnosti povečuje dejstvo, da uporabljajo svobodnjaki v svojih predvolilnih kampanjah predvsem gesla, ki imajo izjemno mobilizacijsko moč – pretežno v odnosu do tujcev. S tem svobodnjaki pridobivajo na svojo stran skoraj ves protestni potencial avstrijskih volilcev.

ALEŠ DEBELJAK*

Televizijski pridigarji

Paradise is exactly like
Where you are right now—
Only much, much better.

Laurie Anderson: *Whose
Shoes*

Visokonakladni ameriški tednik TIME na svojih naslovnica običajno objavlja podobe pomembnih ljudi, ki tako ali drugače puščajo svoj opazni pečat v vsakdanjem ritmu kulture in družbe. Priti na naslovnico pomeni zapisati se v zlato knjigo množičnih medijev. Sredi šestdesetih let pa TIME prvič v svoji zgodovini na naslovni platnici *ni objavil človeškega obraza*. S temne podlage so se skrivnostno bleščale samo tri besede in velik vprašaj: *Je Bog mrtev?*

Zgodba z naslovne strani je pripovedovala o radikalnih filozofih in teologih z moje ameriške »alma mater«, Syracuse University v državi New York, ki so na oddelku za religiološke študije sistematično razvijali ideje o življenju v sodobnem post-krščanskem svetu, v katerem niso bog, svetost in transcendenca nič več od votle besede. Gabriel Vahanian, Thomas J. Altizer, Van Buren in drugi so v svojih knjigah, turnejah po kampusih in javnih predavanjih, na katerih jih je morala pred pobesnelo množico braniti včasih celo policija, strastno in prizadeto pripovedovali o moderni kulturi kot o prostoru, iz katerega je *smisel izginil* in v katerem zato človek »živi« v duhovni praznini.

Razpad tradicionalnih moralnih norm, gibanja za črnske, ženske in homoseksualne pravice, legalizacija splava, uknitev obvezne molitve v državnih šolah, radikalna kritika politične avtoritete, razkroj klasične družine, vojna v Vietnamu, alternativni življenjski stili, uboj J. F. Kennedyja in Martina Lutra Kinga, seksualna revolucija, študentski nemiri, kontrakulture, afera Watergate: te spremembe na *družbeni ravni* utelešajo tisto kaotično stanje stvari in duha, o čigar filozofskih posledicah so pripadniki takrat neverjetno popularne teološke šole »smrt boga« razmišljali na *metafizični ravni*.

Površno vzeto je seveda zlahka mogoče reči, da so se Američani s tem vpraša-

* Mag. Aleš Debeljak, asistent na FDV.